

Οι κομμουνιστές διαφέρουν από τα άλλα προλεταριακά κόμματα για δύο μόνο λόγους. Πρώτον, επειδή στους διάφορους εθνικούς αγώνες του προλεταριάτου αναδεικνύουν και προωθούν τα κοινά συμφέροντα ολόκληρου του προλεταριάτου, ασχέτως εθνικότητας. Και, δεύτερον, επειδή στα διάφορα στάδια της εξέλιξης του αγώνα ανάμεσα στο προλεταριάτο και την αστική τάξη εκπροσωπούν πάντοτε το συμφέρον του κινήματος στο σύνολό του.

Καρλ Μαρξ και Φρίντριχ Ένγκελς, *Το Κομμουνιστικό Μανιφέστο*

Εισαγωγικό σημείωμα

Επτά και πλέον χρόνια μετά την έκδοση του πρώτου τεύχους αυτού του περιοδικού βρισκόμαστε σε ένα ιστορικό σημείο σύγκλισης και όξυνσης των αντιφάσεων του παγκόσμιου καπιταλισμού, όπως αυτές εκδηλώνονται σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής ζωής και του μεταβολισμού μεταξύ κοινωνίας και φύσης:

1. Άνοδος –αν όχι επικράτηση– της άκρας δεξιάς και της ατζέντας της που στρέφεται κατά κύριο λόγο εναντίον των μεταναστών και των περιθωριοποιημένων προλεταρίων σε ένα μεγάλο κομμάτι της υψήλιου με ταυτόχρονη διατήρηση όλων των μορφών του αυταρχικού νεοφιλελευθερισμού. Αναπτύξαμε εκτεταμένα αυτό το ζήτημα στο κείμενο «Η ανάδυση του μεταφασιστικού ρεύματος» που δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο τεύχος.

2. Εμπέδωση της λιτότητας, της ακρίβειας και των χαμηλών μισθών, απορρύθμιση των κοινωνικών υπηρεσιών του καπιταλιστικού κράτους και διαρκής υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου του προλεταριάτου στις αναπτυσσόμενες καπιταλιστικές χώρες.

3. Κατάρρευση των κοινωνικών υπηρεσιών, ανάπτυξη των παραστρατιωτικών οργανώσεων ως κέντρων οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής εξουσίας, ξέσπασμα όλο και πιο διευρυνμένων και αιματηρών εμφύλιων και εθνικών πολεμικών συγκρούσεων και εκτοπισμός εκατομμυρίων ανθρώπων στις λιγότερο αναπτυσσόμενες χώρες. Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στη μαζική σφαγή και ισοπέδωση της Γάζας από το Ισραήλ, που αξιοποίησε την αιματηρή επίθεση της

Χαμάς στις 7 Οκτωβρίου του 2023, και στον ολέθριο εμφύλιο πόλεμο στο Σουδάν. Στην πρώτη περίπτωση, ασκήθηκε από τον ισραηλινό στρατό και τους συμμάχους του (συμπεριλαμβανομένου του ελληνικού κράτους) βία γενοκτονικής κλίμακας με 62.000 νεκρούς Παλαιστίνιους μέχρι στιγμής, ένα τεράστιο μέρος των οποίων ήταν παιδιά, τον εκτοπισμό 2 εκατομμυρίων ανθρώπων από τις εστίες τους με στόχο την εθνοκάθαρση και μια πρωτοφανή καταστροφή όλων των κοινωνικών και στεγαστικών υποδομών στη Λωρίδα της Γάζας με την πραγματοποίηση καθημερινών εγκλημάτων πολέμου και αποτρόπαιων δολοφονιών, βιασμών και κακοποιήσεων.¹ Στο Σουδάν μάλιστα τα δύο τελευταία χρόνια ένας εμφύλιος πόλεμος που έχει εκατοντάδες χιλιάδες νεκρούς (με εκτιμήσεις που κυμαίνονται από 150.000 έως πάνω από μισό εκατομμύριο) και 9 εκατομμύρια εκτοπισμένους, εκ των οποίων τα 3,5 εκατομμύρια βρίσκονται ήδη στο καθεστώς του πρόσφυγα.

4. Και στο φόντο όλων αυτών, η κλιματική κατάρρευση που γίνεται όλο και πιο ορατή και καταστροφική.

Αυτό που προκαλεί προβληματισμό και, συχνά, απογοήτευση μέσα σε όλο αυτό το σκηνικό της καταστροφής που συσσωρεύει αδιάκοπα ερείπια επί ερειπίων είναι η αδυναμία και η υποχώρηση των προλεταριακών αγώνων και κινημάτων σε ολόκληρη σχεδόν την υψήλιο. Όπως το βλέπουμε, ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες για αυτή την υποχώρηση είναι η ενίσχυση των γεωπολιτικών, εθνοπολιτισμικών, ανορθολογικών και ταυτοτικών πολιτικών τάσεων

και θεωρήσεων ακόμη και εκεί που θα το περιμέναμε λιγότερο. Το μεγαλύτερο μέρος αυτού του τεύχους είναι αφιερωμένο στον αγώνα ενάντια σε αυτές τις τάσεις και τις αντιλήψεις που καθιστούν «τον δρόμο της [ταξικής] συνείδησης μέσα στην ιστορική διαδικασία όλο και δυσκολότερο» (Λούκατς, *Ιστορία και Ταξική Συνείδηση*).

Σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο, ένα μεγάλο μέρος του παρόντος τεύχους είναι αφιερωμένο στην κριτική της «αποαποικιακής» (*decolonial*) θεωρίας και πολιτικής, η οποία αποτελεί τη βασική έκφραση της εθνοπολιτισμικής στροφής εντός της αριστεράς. Το ρεύμα αυτό εγκαταλείπει σαφώς και ρητά την κριτική της *καπιταλιστικής καθολικότητας και παγκοσμιοτητας* και αντικαθιστά την ταξική πάλη ως φορέα της επαναστατικής αλλαγής προς μια χειραφετημένη, κομμουνιστική ανθρωπότητα, ο οποίος αναδύεται εμμενώς ως δυνατότητα και ως πραγματικότητα εντός των καπιταλιστικών κοινωνικών σχηματισμών, με μια «εξωτερική ώθηση» που θα δοθεί από τα αποικιοκρατούμενα υποκείμενα της «περιφέρειας» που βρίσκονται όχι απλώς έξω από το «κέντρο» του παγκόσμιου συστήματος, αλλά τοποθετούνται έξω, υποτίθεται, από το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα καθαυτό. Κατ' αυτόν τον τρόπο, υποστηρίζονται πολιτικές δυνάμεις (λ.χ. κάθε λογής ισλαμιστές και εθνικιστές στη Μέση Ανατολή και την Αφρική αλλά και την Ουκρανία) που είναι άμεσα συνδεδεμένες με το εκάστοτε ιμπεριαλιστικό στρατόπεδο και εξαρτημένες από αυτό. Ο αγώνας εναντίον του ιμπεριαλισμού εκτρέπεται σε αγώνα υπέρ της μίας ή της άλλης ιμπεριαλιστικής δύναμης ενώ ταυτόχρονα η απόρριψη της σκοπιάς της ολότητας, η κουλτουραλιστική εστίαση στη «διαφορά» και την «πολιτισμική ιδιαιτερότητα», έχει ως αποτέλεσμα να γίνεται αδύνατος ο ιστορικός εντοπισμός

των υλικών ριζών της αποικιοκρατίας και του ιμπεριαλισμού στην έσχατη πηγή τους: τον καπιταλισμό. Στην πιο συνηθισμένη εκδοχή της, αυτή η πολιτική στρέφει τα βέλη της κριτικής στη «Δύση» και την «Ευρώπη» αντί για τον καπιταλισμό. Σπανιότερα, τη θέση της Δύσης λαμβάνει η Ρωσία, όπως συνέβη στις «αποαποικιακές» εκδοχές της υπεράσπισης της πλευράς της Ουκρανίας.²

Το πρώτο κείμενο αυτού του τεύχους που ασκεί κριτική σε αυτή την τάση έχει τίτλο *Η αργκό της αποαποικιακότητας*. Γράφτηκε από τον Αμερικανό μαρξιστή Νιλ Λάρσεν (Neil Larsen) και πρωτοδημοσιεύτηκε στο αμερικανικό μαρξιστικό περιοδικό *Catalyst* το καλοκαίρι του 2022. Το κείμενο, όπως φαίνεται και από τον τίτλο που είναι εμπνευσμένος από το γνωστό έργο του Αντόρνο,³ εστιάζει κατά κύριο λόγο στο θεωρητικό ρεύμα της «αποαποικιακότητας» (*decoloniality*) και τον βασικό του εκπρόσωπο Βάλτερ Μινιόλο (Walter Dignolo). Βασικό στοιχείο της κριτικής που ασκεί είναι ότι η εν λόγω θεωρία υπάγει τις κοινωνικές και ταξικές σχέσεις στις πολιτισμικές και εθνοτικές ιεραρχίες και διαφορές, βάσει των οποίων και εξηγεί τον κόσμο. Αυτή η «πολιτισμική στροφή» απομακρύνεται από την ιστορική πραγματικότητα, υποβαθμίζοντας τον ρόλο των υλικών και οικονομικών συνθηκών: ο ίδιος ο καπιταλισμός περνάει στη σφαίρα της κουλτούρας. Έτσι, η ίδια η αποικιοκρατία αποϊστοριοποιείται, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να γίνει ουσιαστική αποτίμηση των πραγματικών αγώνων εναντίον της και των αποτελεσμάτων τους. Μάλιστα, αυτή η αποϊστοριοποίηση λαμβάνει τη μορφή μιας αδιαπέραστης αργκό που αποτελεί συμπλήρωμα και κρύβει το ουσιαστικό πραγματολογικό έλλειμμα.

Επιπρόσθετα, η έννοια της αποαποικιακότητας συνδέεται άμεσα με τη γεωπολιτική έννοια του «Νόμου της Γης», που ει-

σήγαγε ο Καρλ Σμιτ, σύμφωνα με την οποία οι σχέσεις δικαίου και εξουσίας καθορίζονται από μια πράξη αρχικής «κατάληψης» ή «διαίρεσης» του χώρου. Ο Μινιόλο αποκαλεί την «αποαποικιακότητα» «Τρίτο Νόμο της Γης», ταυτίζοντας τη διαδικασία «αποδυτικοποίησης» με μια διαφορετική γεωπολιτική οργάνωση του κόσμου.⁴ Δεν είναι παράδοξο, συνεπώς, ότι έθνη-κράτη όπως η Κίνα, η Ρωσία και το Ιράν, τα οποία αποκαλούνται «πολιτισμικά», υποστηρίζονται ως δυνάμεις υπέρ της «αποδυτικοποίησης».

Τέλος, ο Λάρσεν εντοπίζει στην απόρριψη της έννοιας της καθολικότητας ως στοιχείου της επιβολής του «ευρωκεντρισμού» και της «δυτικής μονοπολικότητας», τον αφοπλισμό κάθε δυνατότητας χειραφέτησης από τον ιμπεριαλισμό και τον καπιταλισμό. Πέραν του γεγονότος ότι αυτή η άρνηση αποτελεί τέχνασμα, γιατί καμιά θεωρία δεν μπορεί να διατυπωθεί χωρίς καθολικές έννοιες, όπως λ.χ. η ίδια η έννοια της «αποαποικιακότητας» ή της «αποικιακής μητρας της εξουσίας», θα πρέπει να γίνει ξεκάθαρο ότι οι αξιώσεις καθολικότητας της αστικής ιδεολογίας κρύβουν πίσω τους μια πραγματικότητα: τη βαθιά δομική και αλλότρια καθολικότητα της πραγματικής αφαίρεσης του κεφαλαίου και του εμπορεύματος. Η καπιταλιστική καθολικότητα είναι ψευδής αλλά πραγματική, ως κοινωνικά αναγκαία ψευδής συνείδηση, ως συγκεκριμένος τρόπος ύπαρξης του κόσμου. Απέναντι όμως στην καπιταλιστική καθολικότητα και τις αξιώσεις της αστικής τάξης, αναδύθηκε η καθολικότητα του κομμουνισμού και εδώ έγκειται η διάσταση της διαλεκτικής. Γι' αυτό, όπως σημειώνει ο συγγραφέας, «όσο η προϋπόθεση για την κατάργηση της αποικιοκρατίας και του ιμπεριαλισμού και για την τελική απελευθέρωση των θυμάτων τους –τη δική μας απελευθέρωση– δεν κατανοείται συνειδη-

τά ως κοινωνική καθολικότητα μιας μετακαπιταλιστικής, αταξικής κοινωνίας που θα έχει υπερβεί την κυριαρχία της μορφής εμπόρευμα –ως καθολικότητα του κομμουνισμού– η “αποαποικιακότητα” θα παραμένει στην καλύτερη περίπτωση μια ανώφελη άσκηση, μια παραδρομή και ένα αδιέξοδο». Παραφράζοντας τον Αντόρνο, ο Λάρσεν κλείνει το κείμενο γράφοντας ότι «η κουλτουραλιστική εναντίωση στην καθολικότητα αποτελεί την “ιστορικά προσδιορισμένη μορφή της αναλήθειας” στη σημερινή εποχή», αν συμπεριληφθούν σε αυτή και οι δεξιές εθνικιστικές εκδοχές της.

Το κείμενο του Ρος Γουλφ (Ross Wolfe) *Διαλεκτική και διαφορά: ενάντια στην αποαποικιακή στροφή* συμπληρώνει την κριτική του «αποαποικιακού» ρεύματος με αφορμή την κριτική της αποκαλούμενης «αποαποικιοποίησης της διαλεκτικής» από τον Τζορτζ Τσικαριέλο-Μάχερ. Πρωτοδημοσιεύτηκε στο 15ο τεύχος του αμερικανικού περιοδικού *Insurgent Notes* τον Αύγουστο του 2017. Ο Τσικαριέλο-Μάχερ επικρίνει τη μαρξιστική και χεγκελιανή διαλεκτική ως «ευρωκεντρική» και προτείνει μια «επαναδιαμορφωμένη διαλεκτική της παράδοσης, της εξωτερικότητας και της απόστασης», όπου «ακόμα και ο εθνικισμός μπορεί κατά καιρούς να αξιοποιηθεί θετικά ως μια παραδοσιακή πηγή αποαποικιακών συναισθημάτων». Όπως σημειώνει ο Γουλφ, ο Τσικαριέλο-Μάχερ υποστηρίζει ανενδοίαστα ότι «ο λαϊκισμός, η παραδοσιοκρατία και ο εθνικισμός είναι όλα “όπλα των οποίων το νόημα φαίνεται να αλλάζει ανάλογα με το ποιος τα χειρίζεται” ενώ αντικαθιστά το προλεταριάτο με την υποτιθέμενα πιο συμπεριληπτική έννοια του «λαού» (pueblo).

Σε αντίθεση με την κλασική έννοια της διαλεκτικής –όπου η ιστορική κίνηση προκύπτει εσωτερικά από τις αντιφάσεις

που ανήκουν στην κοινωνική ολότητα– η οπτική της «αποαποικιοποίησης της διαλεκτικής» θεωρεί ότι η ώθηση της αλλαγής έρχεται «απ’ έξω»: από τα αποικιοκρατούμενα, φυλετικοποιημένα υποκειμένα και τις περιθωριακές ταυτότητες που βρίσκονται εκτός του κέντρου του συστήματος. Η πολιτική των ταυτοτήτων και της διαφοράς συνδυάζεται με τον λαϊκισμό ως πολιτικό δόγμα. Ο αντιεθνικισμός κατηγορείται ως ευρωκεντρικός ενώ αναβαπτίζεται ο εθνικισμός και η παραδοσιακή. Και εδώ, η κατηγορία της ολότητας απορρίπτεται ως ιμπεριαλιστική και ευρωκεντρική. Ωστόσο, η άρνηση της κατηγορίας της ολότητας με το επιχείρημα ότι υπάρχουν «πολυδιάστατα υποκειμένα, άτομα που βρίσκονται σε διαφορετικούς βαθμούς έξω από το σύστημα» και ότι «η εξωτερικότητα εκφράζεται από μια πολλαπλότητα θέσεων-υποκειμένων» αποτελεί ουσιαστικά άρνηση της πραγματικότητας του καπιταλισμού, με αποτέλεσμα αυτός να μένει τελικά στο απυρόβλητο και να εξυμνούνται κάθε είδους λαϊκιστικές μορφές του (και ρητά από τον Τσικαριέλο-Μάχερ ο Τσαβισμός).

Η «αποαποικιοποίηση» της διαλεκτικής δεν αφήνει τελικά τίποτα σε αυτήν εκτός από το όνομα. Εκτός από την κατηγορία της ολότητας, απορρίπτεται και η έννοια της εμμένειας εφόσον η πρόοδος προέρχεται από «την εξωτερικότητα και την “αποικιακή διαφορά” που υπερβαίνει μια εσωτερικά διαλεκτική σχέση» και η επανάσταση απαιτεί «κάτι περισσότερο από μια απλώς εσωτερική και αρνητική κριτική της ολότητας». Ουσιαστικά, πρόκειται για εγκατάλειψη της ταξικής πάλης και των δυνατοτήτων που ανοίγονται εντός του καπιταλισμού. Σύμφωνα με την αμείλικτη κριτική του Μαρξ και των επιγόνων του για τη σύγχρονη καπιταλιστική κοινωνία, ο καπιταλισμός μπορεί να ξεπεραστεί μόνο μέσω

ενός «μακρόχρονου και επίμονου αγώνα... στη βάση του ίδιου του καπιταλισμού» (Λένιν) και δεν είναι τυχαίο ότι η άνοδος του αποαποικιακού ρεύματος συνδέεται με την ακαδημαϊκοποίηση της θεωρίας και την ακτιβιστικοποίηση της πολιτικής δράσης.

Σημαντικές είναι οι αναφορές που κάνει το κείμενο του Ρος Γουλφ σε μορφές του κινήματος που προέρχονται από τις αποικιοκρατούμενες χώρες όπως ο Μαριτέγκι, ο Τζέιμς και ο Φανόν όπου δείχνει ότι σε πλήρη αντίθεση με την αποαποικιακή θεωρία, διατήρησαν την πεποίθηση ότι ο καπιταλισμός αποτελεί ένα ενιαίο και παγκόσμιο σύστημα που επιδρά καθολικά σε όλες τις κοινωνίες, αν και με άνισο τρόπο, και συνεπώς η αποτελεσματική κριτική και υπέρβασή του απαιτεί την επαναστατική δράση του παγκόσμιου προλεταριάτου που εδράζεται εντός αυτής της ολότητας και όχι κάποια εξωτερική ρήξη που διαχωρίζει απόλυτα τους «αποικιοκρατούμενους» από τους «αποικιοκράτες» (βάζουμε εισαγωγικά γιατί οι θιασώτες του ρεύματος της αποαποικιοποίησης χρησιμοποιούν αυτές τις έννοιες ισοπεδωτικά και ανεξάρτητα από τις κοινωνικές και ταξικές διαιρέσεις στις χώρες του «κέντρου» και της «περιφέρειας»).

Θα είχε μεγάλο ενδιαφέρον αν το κείμενο ανέλυε περισσότερο τη σχέση της αποαποικιακής θεωρίας με τη σκέψη του Σορέλ ως προς την ανορθολογική συγκρότηση των συλλογικών φορέων της εμπρόθετης δράσης στο πολιτισμικό-ηθικό επίπεδο του μύθου και της βίας και όχι, ορθολογικά, στο επίπεδο των αντιφάσεων και των αντιθέσεων του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής: «Για τον Σορέλ, υποστηρίζει ο Τσικαριέλο-Μάχερ, “η σχέση μεταξύ των τάξεων είναι μια σχέση ασυμμετρίας και ασυμβατότητας που αγγίζει τα όρια της μη-σχέσης”». Αυτό θα βοηθούσε στην κατανόηση των πολλών ομοιοτήτων με-

ταξύ του «αριστερού» αποαποικιακού ρεύματος και του μεταφασιστικού ακροδεξιού εθνοπολιτισμικού λαϊκισμού, του οποίου ο Σορέλ αποτελεί επίσης προπάτορας.

Το θέμα της χρήσης της κουλτούρας και του μύθου από τη «Νέα Δεξιά» (το ρεύμα που εμείς αποκαλούμε μεταφασιστικό) διαπραγματεύεται το τρίτο κείμενο του τεύχους με τίτλο *Οι μηχανές της Νέας Δεξιάς* που έγραψε ο Αντρέα Καβαλέτι (Andrea Cavalletti). Το κείμενο πρωτοδημοσιεύτηκε στο πρώτο τεύχος του 11ου τόμου του περιοδικού *Crisis and Critique* τον Ιούλιο του 2024. Το δοκίμιο ασκεί αρχικά κριτική στην αστόχαστη χρήση του επιθέτου «νέα» για τον χαρακτηρισμό μιας πτέρυγας που εργαζόταν πάντα για τη συντήρηση των συνθηκών κυριαρχίας και εκμετάλλευσης. Η ιδεολογία αυτής της πτέρυγας χαρακτηρίζεται ως «μυθολογική μηχανή» που λειτουργεί διασπείροντας ένα πυκνό δίκτυο από κλισέ, στερεότυπα και κοινοτοπίες για να ενώσει τους ανθρώπους γύρω από μια κοινή ταυτότητα και κοινούς εχθρούς, ενώ ταυτόχρονα αποκρύπτει την πραγματικότητα της κυριαρχίας και της εκμετάλλευσης που βρίσκεται στη βάση αυτών των αφηγήσεων. Ο Καβαλέτι έχει υιοθετήσει την έννοια της «μυθολογικής μηχανής» από τον Φούριο Γέζι (Furio Jesi), ο οποίος τη συνδέει συγκεκριμένα με την έννοια του Όσβαλντ Σπένγκλερ περί των «ιδεών χωρίς λέξεις».

Οι «ιδέες χωρίς λέξεις» είναι, σύμφωνα με τον Σπένγκλερ, οι ιδέες που προέρχονται από ένα προγλωσσικό, διαισθητικό επίπεδο συνείδησης και αποτελούν μια από τις θεμελιώδεις πλευρές της ανθρώπινης εμπειρίας και της πολιτισμικής δημιουργίας. Σε αυτό το πλαίσιο, κάθε κουλτούρα έχει μια μοναδική «ψυχή» ή πνεύμα που εκφράζεται μέσα από τα σύμβολα στην τέχνη και την αρχιτεκτονική. Αυτά ακριβώς τα σύμβολα είναι οι «ιδέες χωρίς λέξεις». Ο

Φούριο Γέζι χρησιμοποιεί αυτή την έννοια για να υπογραμμίσει το γεγονός ότι η κουλτούρα της δεξιάς (και, πιο συγκεκριμένα, ο φασισμός) χρησιμοποιεί τους μύθους ως εργαλείο ιδεολογικού ελέγχου. Πατώντας πάνω στο διαισθητικό, προγλωσσικό και συναισθηματικό επίπεδο της ανθρώπινης εμπειρίας, η «μυθολογική μηχανή» δημιουργεί ένα ισχυρό και διεισδυτικό δίκτυο πεποιθήσεων που αντιστέκεται στην κριτική εξέταση. Κάθε μία από αυτές τις ιδέες παραπέμπει σε κάτι που υποτίθεται υπάρχει πριν από όλες τις λέξεις, «σε ένα μυστικό που πάντα μοιράζονταν τα υποκείμενα, και ως εκ τούτου τα ορίζει ως ανήκοντα σε μια συγκεκριμένη ομάδα». Υπαινίσσεται έναν μύθο, «κάτι που ανάγεται στο απώτατο παρελθόν (ταυτότητα, πατρίδα, καταγωγή, Αίμα και Γη)». Είναι σίγουρα αξιοσημείωτο ότι τόσο ο Γέζι όσο και ο Καβαλέτι επιτελούν εκτροπή-οικειοποίηση της ιδέας ενός αντιδραστικού στοχαστή για να εξουδετερώσουν το δηλητήριό της και να προωθήσουν τις προλεταριακές ταξικές θέσεις.

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να πούμε ότι η έννοια του Σπένγκλερ περί των «ιδεών χωρίς λέξεις» εμφανίζει μεγάλη συγγένεια με την κουλτουραλιστική προσέγγιση περί πολιτισμικής μοναδικότητας, πολλαπλότητας και διαφοράς της αποαποικιακής θεωρίας. Τίθεται ρητά ενάντια στον ορθολογισμό της νεωτερικότητας (που χρησιμοποιείται και ως συνώνυμο της «Δύσης») στις σύγχρονες προσεγγίσεις) καθώς σύμφωνα με τον Σπένγκλερ η αληθινή ουσία μιας κουλτούρας βρίσκεται στα σύμβολα που εκφράζουν οι «ιδέες χωρίς λέξεις», και είναι εντελώς μοναδική και διαχωρισμένη από κάθε άλλη ως προς τη βιωμένη εμπειρία και την ερμηνεία του κόσμου. Η «παρακμή του πολιτισμού» οφείλεται σύμφωνα με τη θεώρηση του Σπένγκλερ στην απώλεια αυτού του διαισθητικού, δημιουρ-

γικού πνεύματος προς όφελος του ορθολογισμού, του υλισμού και της εκμηχάνισης. Σε αυτό το πλαίσιο πράγματι δεν «αιφνιδιαζόμαστε από την παρουσία καταλοιπίων της κουλτούρας της Δεξιάς, ακόμη και εκεί που θα τα περιμέναμε λιγότερο», όπως σημειώνει ο Καβαλέτι.

Η «κουλτούρα της δεξιάς», όπως ορίζεται από τον Γέζι, είναι εξ ορισμού κουλτούρα συνωμοσιολογίας, εφόσον τα κλισέ και οι κοινοτοπίες δεν ζητούν κατανόηση, απλώς παραπέμπουν σε κάτι «αρχέγονο» που υποτίθεται όλοι «γνωρίζουμε». Αυτό το πρωταρχικό στοιχείο όμως παραμένει πάντα στο σκοτάδι της ασάφειας. Η δύναμη της μυθολογικής μηχανής δεν εδράζεται στην απόδειξη ή στη λογική επιχειρηματολογία αλλά στη φήμη, την εικασία και την αληθοφάνεια. Για παράδειγμα, ο αντισημιτικός μύθος των *Πρωτοκόλλων των Σοφών της Σιών* αποτελεί τυπικό δείγμα: οι θιασώτες του δεν ζητούν καμία τεκμηρίωση αρκεί να φαίνεται πιθανός. Αντίστοιχο ρόλο παίζει και η αναφορά του Νετανιάχου στο χωρίο από το Δευτερονόμιο «Θυμηθείτε τις σας έκαναν οι Αμαληκίτες», η οποία επιχειρεί να μετατρέψει τους Παλαιστίνιους σε «προαιώνιο εχθρό» ώστε να προετοιμάσει τη μαζική σφαγή τους.

Με σημείο αναφοράς τον Βάλτερ Μπένγκιαμιν, ο Καβαλέτι σημειώνει ότι η μυθολογική μηχανή επιδιώκει πάντα να συγκροτήσει τη μάζα σε λαό. Η μάζα δεν είναι ένα φυσικό φαινόμενο, αλλά ένα ιστορικά προσδιορισμένο προϊόν του καπιταλισμού. Πρόκειται για ένα άθροισμα απομονωμένων και εγωιστικών ατόμων που ανταγωνίζονται μεταξύ τους, αλλά είναι ενωμένα στον χώρο της καπιταλιστικής αγοράς. Το αίσθημα αμοιβαίας επιθετικότητας μεταξύ των ανταγωνιστικών ατόμων αξιοποιείται και προσανατολίζεται προς έναν στόχο που κατασκευάζει η μηχανή, εναντίον του

«ξένου» αλλά και εναντίον αυτού που γίνεται αντιληπτός ως «εσωτερικός εχθρός». Αυτή η διαδικασία επιτελείται τη στιγμή που συγκροτείται ο λαός ως ενότητα από τον κρατικό μηχανισμό. Ωστόσο, η διαδικασία μετάβασης της μάζας σε λαό δεν ολοκληρώνεται ποτέ, υπάρχει μια *άλυτη* ένταση μεταξύ τους, λόγω του αγεφύρωτου ανταγωνισμού μεταξύ των ατόμων.⁵ Όπως γράφει ο Καβαλέτι, «η χρόνια δυσανεσθημένη μάζα, η οποία γκρινιάζει εναντίον του κράτους, είναι πάντοτε και μόνο η μάζα-λαός που παραδόξως ενώνεται μέσα από τις αμοιβαίες διαφωνίες και πάντοτε στρέφεται με περισσότερο ή λιγότερο βίαιο και ξεκάθαρο τρόπο εναντίον των πιο αδύναμων, των έσχατων της γης, τόσο όταν διεκδικεί δημοκρατικά τα “δικά της” πολιτικά δικαιώματα ή ακόμη και τα δικαιώματα του καπιταλιστικού ατόμου εναντίον της υπερβολικής εξουσίας του κράτους, όσο και, στον αντίποδα, όταν ψηφίζει ακροδεξιά κόμματα ή ακόμη και όταν εξαπολύει τη βία της εντασσόμενη σε φασιστικές ομάδες. Η μικροαστική μάζα των ικανοποιημένων-δυσανεσθημένων καταναλωτών που τρέφεται από την “κουλτούρα της δεξιάς” δεν θα βιώσει ποτέ μια κατάσταση πραγματικής αντίφασης. Ταυτόχρονα [...] πρέπει πάση θυσία να εμποδίσει την ωρίμανση της πραγματικής αντίφασης».

Η ωρίμανση της πραγματικής αντίφασης είναι για τον Καβαλέτι η συγκρότηση του προλεταριάτου ως επαναστατικής τάξης και αυτό δεν θα συμβεί ποτέ όσο κυριαρχεί κάθε είδους μυθολογία («Πατρίδα, Γη, Παράδοση, Ταυτότητα... αλλά επίσης: Δημοκρατία, Ελευθερία, Δικαιώματα, Πρόοδος...»). Ο μόνος τρόπος να απαντηθεί η άνοδος της «Νέας Δεξιάς» δεν βρίσκεται στις συγκρούσεις που γίνονται εντός του πλαισίου της μυθολογικής μηχανής ή στην καταστροφή της εκάστοτε μορφής της

αλλά μόνο στην καταστροφή των οικονομικών, κοινωνικών και ιδεολογικών όρων και συνθηκών που καθιστούν την ύπαρξή της δυνατή και τη λειτουργία της παραγωγική.

Τη σύνδεση μεταξύ της οικολογικής κρίσης και της ανόδου της «Νέας Δεξιάς» πραγματεύεται το επόμενο κείμενο του τεύχους. Η οικολογική κρίση δεν περιορίζεται στις «φυσικές» καταστροφές, αλλά αποτελεί πλευρά της βαθύτερης συστημικής κρίσης που αποσταθεροποιεί τις ίδιες τις βάσεις της κοινωνικής αναπαραγωγής. Το κείμενο *Η οικολογική κρίση και η άνοδος του μεταφασισμού*, που γράφτηκε στα αγγλικά από το αντιεξουσιαστικό κομμουνιστικό εγχείρημα *Αντίθεση* και πρωτοδημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα *Ill Will* τον Φεβρουάριο του 2024, εκθέτει μια αναλυτική επιχειρηματολογία για τη σύνδεση της οικολογικής κρίσης με την πολιτική μορφή που αναδύεται: τον μεταφασισμό. Καθώς οι υλικές συνθήκες ζωής επιδεινώνονται λόγω της κλιματικής αποσταθεροποίησης, της επισιτιστικής κρίσης, των μαζικών εκτοπισμών και των εντεινόμενων συγκρούσεων για τους φυσικούς πόρους, η γενικευμένη ανασφάλεια δεν έχει οδηγήσει σε μια ριζοσπαστικοποίηση προς την κατεύθυνση της κοινωνικής χειραφέτησης. Αντίθετα, η αγανάκτηση και ο φόβος διοχετεύονται προς εθνικιστικές και ρατσιστικές αφηγήσεις, νομιμοποιώντας την καταστολή, την κρατική αυθαιρεσία και την παραπέρα εδραίωση του αυταρχικού φιλελευθερισμού. Ο μεταφασισμός λειτουργεί ως ένα πολιτικό ρεύμα που, όχι μόνο δεν αμφισβητεί την κυριαρχία του κεφαλαίου, αλλά αντίθετα τη σταθεροποιεί, ενσωματώνοντας πολιτικές που κάποτε θεωρούνταν ακραίες και απαράδεκτες στην καπιταλιστική κανονικότητα.

Τη θεματολογία των ζοφερών παγκόσμιων εξελίξεων ολοκληρώνει το επόμενο άρθρο του τεύχους με τίτλο *Κράτος*

παραστρατιωτικών οργανώσεων, το οποίο γράφτηκε από τον Τζόσουα Κρέιζ (Joshua Craze) και πρωτοδημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Boston Review* στις 26 Ιουνίου του 2024. Όπως λέει ο τίτλος του, το άρθρο εξετάζει την ανάδυση του «κράτους παραστρατιωτικών οργανώσεων» κυρίως σε χώρες της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής. Αντίθετα από τους ισχυρισμούς των υποστηρικτών της καπιταλιστικής δημοκρατίας, οι παραστρατιωτικές οργανώσεις δεν εμφανίζονται με την κατάρρευση του κράτους. Δημιουργήθηκαν ιστορικά από τα ίδια τα κράτη μετά τις κρίσεις χρέους της δεκαετίας του 1980 για τον έλεγχο των ξεσηκωμένων πληθυσμών τους. Το άρθρο φέρνει πολλά παραδείγματα ένα εκ των οποίων είναι το Σουδάν όπου οι παραστρατιωτικές οργανώσεις χρησιμοποιήθηκαν στο πλαίσιο μιας διευρυμένης διαδικασίας ιδιωτικοποιήσεων, απόσυρσης και κατάρρευσης των κοινωνικών υπηρεσιών και εμφύλιου πολέμου εντός της οποίας ανέλαβαν τον έλεγχο των πετρελαιοπηγών και πλούτισαν μέσω λεηλασίας του πληθυσμού, μια διαδικασία που ήταν παράλληλη με αυτή των νεοφιλελεύθερων ιδιωτικοποιήσεων στον Παγκόσμιο Βορρά. Όπως ορθά επισημαίνει ο Κρέιζ, πρόκειται για ένα επιχειρηματικό μοντέλο λεηλασίας. Οι παραστρατιωτικές οργανώσεις δρουν στα σταυροδρόμια των παγκόσμιων εφοδιαστικών αλυσίδων. Παρότι αμφισβητούν συχνά την κρατική εξουσία, εν τέλει βοηθούν στη διαίωσή της. Κόντρα στη φιλελεύθερη θέση σύμφωνα με την οποία όπου υπάρχουν παραστρατιωτικές οργανώσεις δεν υπάρχει κράτος, πολλά κράτη –ειδικά στον Παγκόσμιο Νότο και τη Μέση Ανατολή, αλλά και στην Ουκρανία και πριν μερικά χρόνια σε πρώην Γιουγκοσλαβικά εδάφη– κυβερνούν μέσω των παραστρατιωτικών οργανώσεων που έχουν αποδειχθεί αναγκαίες για τη στήριξή τους.

Οι παραστρατιωτικές οργανώσεις είναι ταυτόχρονα στρατοί, επιχειρήσεις και πολιτικές δυνάμεις. Δεν είναι κατάλοιπα παρωχημένων κοινωνικών μορφών αλλά μορφές του τρόπου ενσωμάτωσης των πιο αδύναμων εθνών-κρατών στην παγκόσμια αγορά.

Ο Κρέιζ υποστηρίζει ότι η πολιτική εξουσία στην Αφρική και γενικά στις πρώην αποικιοκρατούμενες χώρες δεν συγκροτείται από την εσωτερική κοινωνική δυναμική αλλά περιστρέφεται γύρω από την αξιοποίηση και εκμετάλλευση εξωτερικών δυνάμεων. Η επιβολή φορολογίας επί των εμπορικών οδών, επί των οποίων μετακινήθηκαν και οι ντόπιοι πληθυσμοί αποτελεί, σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση, το βασικό πεδίο άσκησης της. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι αφρικανικές ελίτ αξιοποίησαν την υποτελή θέση της ηπείρου εντός της παγκόσμιας οικονομίας προς όφελός τους, συμμετέχοντας ενεργά σε αυτήν. Ωστόσο, μερικές παραγράφους πιο κάτω, ο συγγραφέας εντοπίζει ως βασικό χαρακτηριστικό των σύγχρονων παραστρατιωτικών οργανώσεων ότι αντλούν συχνά τη νομιμοποίησή τους από την τοπική κοινωνία στα πλαίσια εθνοτικών ή θρησκευτικών συγκρούσεων, που αντανακλούν και οικονομικούς ανταγωνισμούς. Για παράδειγμα, στο Σουδάν λόγω της ξηρασίας προέκυψαν συγκρούσεις μεταξύ νομάδων αράβων κτηνοτρόφων με εγκατεστημένους μη αραβικούς αγροτικούς πληθυσμούς. Εδώ είναι ξεκάθαρο ότι υπάρχει μια αντίφαση στην ανάλυση του συγγραφέα, λόγω της οποίας –σε αυτό το κείμενο τουλάχιστον– δεν αναγνωρίζει καμία δυνατότητα ριζικής αλλαγής της κοινωνικής κατάστασης στα κράτη των παραστρατιωτικών οργανώσεων που να μπορεί να ξεκινήσει ενδογενώς από τους ταξικούς αγώνες σε αυτές τις χώρες.

Όσον αφορά την **ταξική διάρθρωση**, στα κράτη παραστρατιωτικών οργανώσεων

υπάρχει μια ελίτ ραντιέρηδων με πηγές εισοδήματος από τη φορολόγηση των εξαγωγικών αγαθών και τις εισροές από διεθνείς οργανισμούς (ανθρωπιστική και στρατιωτική «βοήθεια»). Οι ελίτ δεν εξαρτώνται και δεν ενδιαφέρονται για την κοινωνική νομιμοποίηση και την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών όπως στα πλαίσια ενός δυτικού καπιταλιστικού κράτους. Οι παραστρατιωτικές οργανώσεις δίνουν τη δυνατότητα σε αυτή την ελίτ να εξουσιάζει τα κατακερματισμένα έθνη-κράτη, στρέφοντας τη μία τοπική/εθνοτική ομάδα εναντίον της άλλης. Σε αυτό το σημείο μπορούμε να θέσουμε την αντίρρηση ότι στις ελίτ ανήκουν και οι ίδιες οι ηγεσίες των παραστρατιωτικών ομάδων. Δεν είναι τόσο ότι κάποια εξωτερική δύναμη στρέφει τη μία ομάδα εναντίον της άλλης, λ.χ. μια αποικιοκρατική δύναμη ή μια σκοτεινή ελίτ, αλλά ότι η ίδια η κοινωνική και οικονομική κατάσταση γεννά και αναπαράγει αυτούς τους ανταγωνισμούς, στον βαθμό που δεν εμφανίζεται κάποια άλλη δύναμη και δυνατότητα.

Τα προηγούμενα χρόνια έχει υπάρξει διευρυμένη προλεταριοποίηση των πληθυσμών με την καταστροφή της γεωργίας και της κτηνοτροφίας και η μόνη διέξοδος για μια άνετη διαβίωση πέραν της εργασίας στις ΜΚΟ είναι η ένταξη στις παραστρατιωτικές ομάδες, που αποκομίζουν πόρους μέσω λεηλασίας, ληστείας, εκβιασμού και φορολογίας. Συχνά οι κοινότητες που εξεγείρονται ενάντια στους ραντιέρηδες σχηματίζουν νέες παραστρατιωτικές οργανώσεις που στη συνέχεια στρέφονται ενάντια σε άλλες εθνοτικές ομάδες και ο φαύλος κύκλος συνεχίζεται. Οι παραστρατιωτικές ομάδες δεν αποτελούν συνεπώς κάποια ηρωική δύναμη εναντίον του ιμπεριαλισμού και των διεφθαρμένων ελίτ, αλλά είναι απλώς το κατοπτρικό είδωλο των υφιστάμενων καθεστώτων ακόμα και εάν εξεγείρονται

εναντίον τους, καθώς επιδιώκουν απλώς να γίνουν αυτές οι ελίτ και όχι να αλλάξουν το σύστημα. Προφανώς, αυτό το περιβάλλον ευνοεί την παρέμβαση εξωτερικών ιμπεριαλιστικών δυνάμεων.

Το κείμενο τελειώνει με μια αναφορά στο ότι πιο δημοκρατικές μορφές διακυβέρνησης θα μπορούσαν να υπάρξουν μόνο αν η «διεθνής κοινότητα» αντιμετώπιζε την παγκόσμια κρίση χρέους και προχωρούσε σε ριζικούς οικονομικούς μετασχηματισμούς. Κατά τη δική μας οπτική και κόντρα στην τουλάχιστον αφελή παραίτηση του συγγραφέα, η άρση της παγκόσμιας κρίσης χρέους και οι ριζικοί οικονομικοί μετασχηματισμοί δεν θα μπορούσαν επ' ουδενί να πραγματοποιηθούν από τη διεθνή κοινότητα του κεφαλαίου αλλά μόνο από ένα παγκόσμιο προλεταριακό κίνημα.

Η ύλη του τεύχους συνεχίζεται με ένα κείμενο παρουσίασης του βιβλίου του Λούκατς, *Ιστορία και Ταξική Συνείδηση*, που γράφτηκε από το αντιεξουσιαστικό κομμουνιστικό εγχείρημα *Αντίθεση*. Το βιβλίο εκδόθηκε το 2023 από τις *Εκδόσεις των Συναδέλφων* σε μετάφραση που έκανε ένα από τα μέλη του εγχειρήματος *Αντίθεση*. Το κείμενο παρουσιάστηκε τον Απρίλιο του 2024 στην *Κατάληψη Φάμπρικα Υφανέτ* και τον Μάιο του ίδιου χρόνου στο 8^ο *Φεστιβάλ Αναρχικού Βιβλίου* στην Πάτρα.

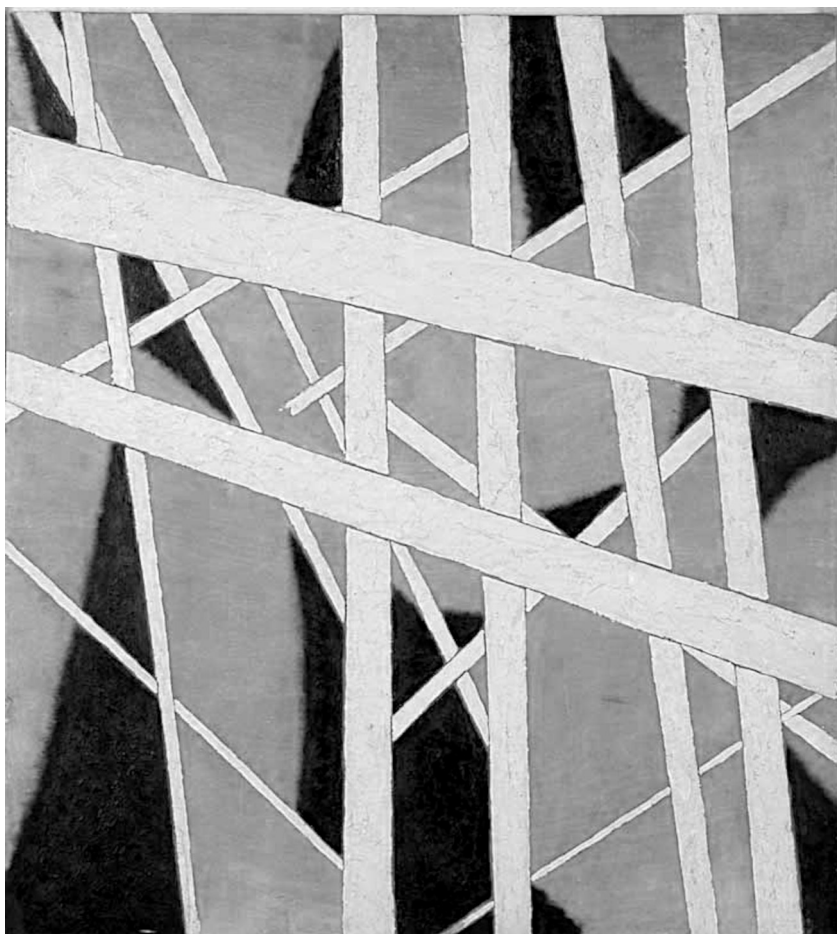
Το κείμενο που έπεται αποτελεί τη τοποθέτηση της *Αντίθεσης* στη συζήτηση με αφετηρία το κείμενο «Περιγράμματα της παγκόσμιας κομμούνας» των *Φίλων της αταξικής κοινωνίας* στην οποία συμμετείχαν επίσης μέλη των *Φίλων*, του περιοδικού *Endnotes*, της *Κατάληψης Φάμπρικα Υφανέτ* και του εγχειρήματος *Coghmorti*, στο πλαίσιο του διημέρου εκδηλώσεων που διοργανώθηκε τον Σεπτέμβρη του 2024 με τίτλο «Αυτοματοποίηση, εργασία, κομμουνισμός» στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Το όγδοο κείμενο του τεύχους με τίτλο *Μαχητική Ζωή – Το Μακρύ Ιαπωνικό '68* γράφτηκε από τον Σάμπου Κόσο (Sabu Kohso) και πρωτοδημοσιεύτηκε τον Ιανουάριο του 2024 στην ιστοσελίδα *Ill Will*. Σύμφωνα με την περίληψη που δίνει η συντακτική ομάδα της ιστοσελίδας: «Η ιστορία της επαναστατικής ανταγωνιστικής δραστηριότητας που συγκλόνησε την Ιαπωνία καθ' όλη τη δεκαετία του '60 έχει παραδοθεί στην απόλυτη λήθη. Αυτό δεν ισχύει μόνο για τον υπόλοιπο κόσμο όπου όλη η περίοδος παραμένει σε μεγάλο βαθμό άγνωστη αλλά και για το εσωτερικό της χώρας, καθώς οι ταραχώδεις δεκαετίες του '60 και του '70 έδωσαν τη θέση τους στην ειρηνική ατμόσφαιρα του ύστερου καπιταλιστικού κομφορμισμού που τη διαπερνά σήμερα. Σε ένα εκτενές άρθρο [...] ο Σάμπου Κόσο σκιαγραφεί ένα πανοραμικό πορτραίτο του "μακρού 1968" της Ιαπωνίας, ένα γεγονός που συνεχίζει να διαμορφώνει τους ορίζοντες του πολιτικού αγώνα ακόμα και σήμερα. Ιχνηλατώντας την άνοδο και την παρακμή του, ο Κόσο επισημαίνει όχι μόνο τη μαχητικότητα και τη δημιουργικότητα των συμμετεχόντων, που αιφνιδίασαν τους πάντες, αλλά και τα αντικειμενικά όρια στα οποία προσέκρουσαν επανειλημμένα, τις παγίδες υποκειμενοποίησης που αυτά τα εμπόδια δημιούργησαν, αλλά και τις οδυνηρές σχεταριστικές διαιρέσεις, οι οποίες σταδιακά διάβρωσαν το κίνημα εκ των έσω. Αν αληθεύει, όπως ισχυρίζεται ο Κόσο, ότι οι αδυναμίες της σύγχρονης ιαπωνικής αριστεράς είναι άμεσο αποτέλεσμα των προσπαθειών της να ξεπεράσει τους περιορισμούς του επαναστατικού κινήματος που προηγήθηκε, τότε η αποκατάσταση αυτής της μνήμης δεν έχει απλά ιστορική αξία αλλά γίνεται και επιτακτικό ζήτημα στρατηγικής. Αν το ξεπέρασμα του μακρού '68 είχε ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψη των

ριζοσπαστικών και επαναστατικών προοπτικών του, τότε η συλλογική αποκατάσταση της μνήμης θα μπορούσε να χρησιμεύσει στο να ξεκινήσει μια συζήτηση γύρω από αυτά που λείπουν από τη σημερινή παράταξη των δυνάμεων, όχι μόνο στην Ιαπωνία αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο». Παρότι θεωρούμε το κείμενο εξαιρετικά ενδιαφέρον και μοναδικό στο είδος του για την κατανόηση της ιστορίας του επαναστατικού κινήματος στην Ιαπωνία, διαφωνούμε με τη χρήση της ντελεζιανής ορολογίας και ανάλυσης που οδηγεί σε θολούς όρους όπως η «πολιτική της Γης», η οποία παραπέμπει σε μια προβληματική ιδιότυπη γεωπολιτική, η οποία διαφαίνεται και σε άλλα σημεία του άρθρου. Άλλωστε, βασικό στοιχείο των κριτικών του *decolonial* ρεύματος που δημοσιεύονται σε αυτό το τεύχος είναι ακριβώς η επίθεση στη γεωπολιτική προσέγγιση.

Το περιοδικό ολοκληρώνεται με ένα απόσπασμα από το *Ημερολόγιο Πολέμου* που κρατούσε ο Ζαν Μαλακέ ως στρατιώτης στα γαλλογερμανικά σύνορα στις αρχές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Το ημερολόγιο πρωτοεκδόθηκε στις ΗΠΑ το 1943.⁶

Αθήνα, 8 Φεβρουαρίου 2025
Η συντακτική ομάδα

Σημειώσεις

1. Θα πρέπει να ξεκαθαρίσουμε ότι για εμάς, πέραν του κατά τεκμήριο αδιέξοδου, αν όχι καταστροφικού, χαρακτήρα των ενεργειών της Χαμάς για την άρση του ακραίου αποκλεισμού και της στυγνής καταπίεσης των Παλαιστίνιων από το ισραηλινό κράτος, δεν τίθεται αμφιβολία και για τον αντιπρολεταριακό τους χαρακτήρα: είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι σκότωσαν 46 εργάτες γης, μετανάστες από την Ταϊλάνδη, που εργάζονταν στην περιοχή και απήγαγαν 31, εκ των οποίων 23 αφέθηκαν στις 30 Ιανουαρίου του 2025. Όσον αφορά τις κοινωνικές συγκρούσεις στο εσωτερικό της παλαιστινιακής κοινωνίας στη Γάζα, όταν το 2019 ξέσπασε το κίνημα «Θέλουμε να ζήσουμε», η Χαμάς το αντιμετώπισε με εκτεταμένη καταστολή, συλλήψεις και βασανιστήρια.

Εξίσου αποτρόπαια, απαράδεκτη και ξένη προς κάθε έννοια κοινωνικής και ταξικής χειραφέτησης θεωρούμε και την πρακτική της συλλογικής τιμωρίας του άμαχου πληθυσμού που εφαρμόζει κατά βάση το κράτος του Ισραήλ, και της οποίας κατοπτρικό είδωλο ήταν η επίθεση της Χαμάς, αν και, σαφώς, σε μικρότερη κλίμακα. Δεν έχουμε αμφιβολία για την αντιστροφή της πλάστιγγας του τρόμου αν ο συσχετισμός ισχύος ήταν διαφορετικός. Δεν ταυτίζουμε την κατάσταση που βιώνουν οι Παλαιστίνιοι και οι Ισραηλινοί: είναι βέβαιο ότι οι πρώτοι δέχονται καταπίεση, αποκλεισμούς και δολοφονική βία που δεν βιώνουν οι δεύτεροι, ακόμα και αν ανήκουν στην εργατική τάξη, βρίσκονται υπό την κυριαρχία του κεφαλαίου και υφίστανται εκμετάλλευση. Απέναντι όμως σε δύο αντιδραστικές καπιταλιστικές πολιτικές δυνάμεις όπως το κράτος του Ισραήλ και τη Χαμάς –και τα ιμπεριαλιστικά μπλοκ με τα οποία συνδέονται– δεν επιλέγουμε στρατόπεδο καθώς δεν διακρίνουμε σε μια τέτοια επιλογή κανένα δρόμο όχι απλώς για τη χειραφέτηση αλλά ούτε καν για τη βελτίωση της ζωής του παλαιστινιακού πληθυσμού, και πολύ περισσότερο της ανθρωπότητας συνολικότερα.

2. James Foley και Vladimir Unkovski-Korica, «Decentering the West? Civilizational solidarity and de(colonization) in theories of the Russia-Ukraine War», *Globalizations*, 2024, 1–21.

3. Τ. Αντόρνο, *Η αργκό της αυθεντικότητας. Για τη γερμανική ιδεολογία*, Νήσος, 2019. Πρόκειται

για ένα έργο πολεμικής εναντίον της αντιδραστικής φιλοσοφίας του Μάρτιν Χάιντεγκερ.

4. Στη θεωρία του Καρλ Σμιτ, ο «Πρώτος Νόμος της Γης» χονδρικά αναφέρεται στην αποικιοκρατική επέκταση της Ευρώπης από τον 16ο έως τον 19ο αιώνα με την ανακάλυψη του «Νέου Κόσμου» (το *Jus Publicum Europaeum*), όταν τα ευρωπαϊκά κράτη μοίραζαν μεταξύ τους τον κόσμο και εγκαθίδρυναν το κυρίαρχο μοντέλο έθνους-κράτους. «Δεύτερος Νόμος της Γης» αποκαλείται η περίοδος επαναδιαπραγμάτευσης της παγκόσμιας τάξης μετά τους παγκόσμιους πολέμους και την κατάρρευση των μεγάλων αυτοκρατοριών, κατά την οποία επιβάλλεται η ηγεμονία των ΗΠΑ. Ο «Τρίτος Νόμος της Γης» κατά Μινιόλο θα προκύψει από μια νέα γεωπολιτική οργάνωση του κόσμου (η οποία προφανώς δεν μπορεί παρά να προκύψει μέσα από πόλεμο) κατά την οποία η γνώση/εξουσία θα αποσπαστεί από τη Δύση και ο «ευρωκεντρισμός» θα ανατραπεί. Carl Schmitt, *Der Nomos der Erde im Völkerrecht des Jus Publicum Europaeum*, 1950.

5. Όπως σημειώνει ο Καβαλέτι, είναι λογικό και αναγκαίο ότι η δυσαρέσκεια της μάζας έναντι αυτής της κατάστασης λαμβάνει τη μορφή του *ατομικιστικού αναρχοκαπιταλισμού* (π.χ. Έλον Μασκ, Μιλέι κ.λπ.). Οι μαζάνθρωποι «αμφισβητούν ως καταπιεστικό και ανελεύθερο τον ίδιο τον μηχανισμό που τους συγκροτεί ως “λαό”, δηλαδή ως την οργανωμένη μονάδα που επιδιώκουν να γίνουν, ακόμα και την ώρα που διαμαρτύρονται».

6. Όλα τα κείμενα του τεύχους έχουν μεταφραστεί από το εγχείρημα *Αντίθεση* εκτός από το κείμενο «Διαλεκτική και Διαφορά» που μεταφράστηκε από τον Ο. και το κείμενο «Μαχητική Ζωή» που μεταφράστηκε από τους Δ.Α. και Κ.Κ. Η επιμέλεια όλων των κειμένων του τεύχους έγινε από το εγχείρημα *Αντίθεση*.

* Η φωτογραφία στο εξώφυλλο προέρχεται από τις φοιτητικές διαδηλώσεις στην Ιαπωνία στα τέλη της δεκαετίας του 1960 ενάντια στις αυξήσεις των διδάκτρων και στον ρόλο της ανώτατης εκπαίδευσης στην αναπαραγωγή της ταξικής ιεραρχίας. Απεικονίζονται δύο φοιτητές, ο ένας εκ των οποίων ανήκει στο κίνημα Ζενκιότο (Κοινή Επιτροπή Αγώνα Όλων των Πανεπιστημίων).